

זכר מאמינים

עלון שבועי מבית "בני אמונים"

פרשת כי תבא

בנתיבות אמונים

אמן ותפילה בפרשה

מעלתה של עניית אמן

חז"ל אמרו: מאי אמן, א-ל מלך נאמן... ופירש רש"י: כך מעיד על בוראו שהוא א-ל מלך נאמן. והנה יש לומר כי **א-ל** הוא השם של מדת חסדו יתברך, והוא מעין בריאת העולם, כמאמרם ז"ל: "עולם חסד יבנה". **מלך** - נהיה הקב"ה עלינו על ידי קבלת התורה. ו**נאמן** - הוא להביא את הגאולה ולהחיות מתים. הרי שבעניית אמן מהדהד צילין של כל ג' ההתגלויות הללו!

את דבריו מסיים **הרב וולבה** בקריאה אישית לכל בן תורה: אישי ת"ח! האם הרגשת פעם כשאמרת 'אמן' את התוכן האדיר המצוי במילה קטנה זו? הן צריך התלמודות מרובה עד שנגיע לאמירת אמן בדרגה שכזו, ובודאי לא בכל צ' האמנים שעונים בכל יום נוכל לכוון כך, אך ננסה לכה"פ להתלמד בזה במקצת מהם... (עלי שור' ח"ב פט"ז, וראה בספר 'נפלאות הקדיש' פ"ג).

ארבע עשרה פעמים מוזכרת המילה 'אמן' בתורה, שתיים עשרה מהם בפרשתנו - במעמד הברכה והקללה המתואר בפרק כ"ז. לא ייפלא, אפוא, כי אף כמה מדברי חז"ל היותר מפורסמים אודות עניית אמן, נאמרו במדרש בפרשתנו (דברים רבה כי תבא ז א) שם אמרו חז"ל: "אין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שישראל עונים", ועוד אמרו: "כל מי שעונה אמן בעולם הזה זוכה לענות אמן לעתיד לבוא".

במאמר זה ננסה להבין במעט את סוד כוחה של עניית אמן, ומפני מה הפליגו חכמים כל כך במעלתה, עד שאף הבטיחו לנזהר בה: "פותרין לו שערי גן עדן".

אמן - הצהרת אמונה שאין כדוגמתה

נפתח בדברי הגמרא בשבת (קט"ב) המסבירה את עומק משמעותה של המילה 'אמן', ומבארת כי עניית אמן היא הצהרה על שהקב"ה הוא **א-ל מלך נאמן**, וביאר רש"י שם שהעונה אמן מעיד על בוראו שהוא **א-ל מלך נאמן**.

בעומק דברי הגמרא מביא **המהרש"א** (ח"א): הקב"ה מכוונה בתפילתנו **א-ל** ו'מלך' [שבכל השנה אנו חותמים "האל הקדוש", ובימים הנוראים "המלך הקדוש"]. באמירת 'אמן' אנו מצהירים אפוא שרק הקב"ה הוא **א-ל מלך נאמן** ואמיתי. להבדיל אלף אלפי הבדלות מעבודה זרה המכונה רק 'אל' [בפסוק 'אל תשתחוה לא-ל אחר'], וממלך בשר ודם המכונה רק 'מלך', ששניהם אינם נאמנים עליו כלל ועיקר.

עוד מוסיף מפרש התפילה רבי יהודה ב"ר יקר, כי ההצהרה המבטאת על ידינו בעניית 'אמן' מתחלקת לשני פנים: האחד - 'אמת', היינו שאנו מודים ומעידים על כל הנעשה **בעבר ובהווה** שמיד הקב"ה נעשו ולא ח"ו מיד אחר; והשני - **א-ל מלך נאמן**, ובכך אנו מכוונים על **העתיד**, שאף שיש ברכות שעדיין לא זכינו לראות בקיומם, בטוחים אנו בהקב"ה שבודאי יקיימם, ועל כך גם מכוון לשון הכתוב (ישעיהו כו ב): "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק **שומר אמונים**", שהעונה אמן הוא שומר ומצפה [כמו (בראשית לו יא): "ואבינו שמר את הדבר"] מתי תתקיים הבטחת ה'.

מילה קטנה - משמעות גדולה

ככל שקטנה היא המילה 'אמן', כך גדולה משמעותה ואף סודות טמירים ונעלמים כלולים בה. בעניין זה די אם נזכיר את המובא **בזוהר** הקדוש (תקו"ח קלב א) כי המילה 'אמן' היא בגימטריה צ"א - כגימטריה של שם ה' בכתיבתו [-הוי"ה] ובקריאתו [אדנ-ו].

המהר"ל מוסיף ומבאר שלמילה אמן ישנה משמעות כוללת ביותר, הנוגעת לעצם מהותו של הבורא יתברך כ"ל יכול. שכן בעוד הברכה היא הודאה על דבר פרטי, עניית אמן שמשמעותה **א-ל מלך נאמן** היא שבח כולל, המקיף את כל עוצם גדולתו יתברך.

וביתר פירוט כותב המהר"ל, כי האות **א'** במילה 'אמן' מורה על כך שהקב"ה הוא ראש וקדמון לכל דבר אשר נברא, כאות **א'** שהיא ראש לכל האותיות; האות **מ'** מורה על כך שהוא **מלך** על כל הנמצאים; והאות **נ'** מורה על נצחיותו יתברך ועל נאמנותו שאין לה הפסק לעולם. ומסיים **המהר"ל**: "הנה כל ג' אותיות 'אמן' מורים כי אין לו שינוי ואין לו הפסק, וכי הוא ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין מלך מנהיג לכל בריותיו" (נתיבות עולם, נתיב העבודה פ"א).

מכאן נוכל אולי להבין מדוע כל כך חשוב לענות אמן בשלימות, בלא לחסר או לשנות ולו את הגייתיה של אחת מאותיותיה, שהרי לכל אות בה ישנה משמעות מיוחדת.

להשלמת הדברים נוסיף ונביא את דבריו הנפלאים של המשגיח **רבי שלמה וולבה** זצ"ל, בהם מתגלה רובד נוסף בעומקה של 'אמן': "...בוא ואראך מעשה קטן של עבודה, הכולל אמונה בשלושת ההתגלויות שנצטוונו להאמין בהם [היינו בריאת העולם, מתן תורה והגאולה השלימה]:

עניית אמן מורידה שפע לעולם

לעניית אמן ישנה השפעה עצומה על כל הנהגת הבריאה. כפי שכותב רבנו **השל"ה** (מסכת תמיד, עמוד התפילה אות פב) ע"פ דברי הזוהר הקדוש (פר' עקב רעא א): "ומי שמכוין לכל ברכה וברכה היוצאת מפי המבורך ועונה אמן בכוונה וכדון, גורם למעלה קדושה הרבה מאד ושפע רב טוב לכל העולמות, כי הוא פותח מקור העליון מקור מים חיים, כמו שפותח המעיין להשקות לכל הצריכות השקאה, והקול יורד בשמים ממעל ומודיע שכל זו הטובה והשמחה גרם פלוני - זה עבד המלך הקדוש. וכשישראל נתונים בצרה ומתפללים, הכרוז יוצא בכל העולמות: פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים, וכמו שהם פותחים שערי הברכות וההשפעה מעלה כך תקובל תפילתם".

עוד כותב רבנו בחיי (כ"ד הקסח, ערך אמונה), כי הקב"ה בכבודו ובעצמו קבע לנו כמצוה שנברכנו, כפי שנאמר (דברים ח ז): "וברכת את ה' אלוהיך", וכן גם נראה מדברי הגמרא (ברכות ז א) שאמר הקב"ה: "ישמעאל בני ברכני". וכשם שהוא חפץ בברכה כך הוא חפץ בעניית אמן אחריה, שהיא קיום הברכה.

יש בוותן טעם להוסיף כאן את אשר אמר מייסד וי"ר האגרון **הרב יעקב דב מרמורשטיין** על הפסוק (תהילים סח לה): "תנו עז לאלקים על ישראל גאותו ועזו בשחקים", שראשי התיבות **על ישראל גאותו ועזו בשחקים** המצטרפים לגימטריה 'אמן', יכולים ללמדנו על כוחה של עניית אמן להוסיף עז בפמליא של מעלה, כדברי השלה"ק.

אמן = יהלום

מכאן למשל נפלא אודות מעלת עניית אמן, אותו אמר **ה'אובה ישראל** מאפטא ז"ל: מעשה אדם ששכל בפרנסת ביתו, ונצרך לבריות, ומשום שהתבייש לבקש צדקה מאנשי מקומו, החליט לגלות ממקומו למקום שאין מכירים אותו כדי לעשות מעט לביתו. מספר שנים נדד ממקום למקום, עד שהגיע לארץ החוילה, בה היו מצויים זהב ואבנים טובות כהפקר בחוצות.

לאיש זה שלא הבין כלל בטיבן של אבנים טובות נראות היו האבנים כסתם אבנים נאות. על כן החליט לצרור מעט מהם בשקיק קטן, במטרה לעשות מהם כפתורים לבגדי ילדיו. גם לעצמו עשה מספר כפתורים שכאלו ותפרם בבגדיו.

מספר שנים עברו שם על האיש, במהלכן הצליח לצבור רק מעט כסף, אך לבו שהמה מגעגעעים לילדיו ולביתו דחק בו לשוב. בתרמילו הדל צרר את מעט בגדיו, את צרור כספו ואת שקיק הכפתורים, ויצא לדרך הארוכה.

לקראת סיומה של הדרך אזל האוכל מכליו והוא רעב ללחם. כמעט ואיבד תקווה עד שהבחין בהלך זר הנושא עמו שק עמוס לחמניות, ביקש לקנות ממנו את השק, אך ההלך ביקש בתמורה את שקיק היהלומים שברשותו. הוא לא חשב הרבה, נתן את השקיק לאיש וקיבל

העונה אמן נקרא צדיק

בהפטרת השבוע נאמר: "ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר" (ישעיהו ס כא). ראשי התיבות **ארץ נצר מטעי** הם 'אמן'. רמז לכך שבזכות ההקפדה על עניית אמן נעשה האדם צדיק וראוי לרשת גן עדן, כמאמר חכמינו זכרונם לברכה (שבת קט"ב): "כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן".

(ראה שערי תשובה [לרבי יעקב אבוחצירא] אופן כב)

תמורתו את שק הלחם.

לאחר מספר ימים הגיע לביתו כאשר בידיו שק מלא לחם מעופש... בני ביתו שמחו לקראתו, אך נעצבו להיווכח כי שב עני כמעט בבתחילה. אולם לאחר ששכב לישון על מיטתו, גילו הם לפתע כי בבגדיו תפורים יהלומים ככפתורים, מלבד זאת בקפלי תרמילו נמצאו כמה יהלומים שנפלו מהשק.

עם יהלומים אלו הם מיהרו לסוחר התכשיטים שנתן להם תמורתם כסף רב. אך משהתעורר האיש לקול הבשורה, הפכה השמחה לתוגה, רק אז הוא הבין כמה יהלומים יכול היה לצבור אלמלא טיפשותו הרבה.

הנמשל, אמר הר"ק מאפטא, נשמת האדם יורדת לגלות בעולם הזה כדי לאגור מצוות ומעשים טובים, על מנת שאלו יעמדו לזכותו באחרית הימים. החכם שעניו ובראשו מנצל כל רגע כדי לאגור עוד ועוד אמונים. אך הכסיל ההולך בחושך אינו מכיר בערכה הרב של מצות עניית אמן, ועל כן אף בשעת התפילה, במקום לאגור אינספור יהלומי אמן עוסק הוא בשיחה בטילה ומפסידם.

סכל זה, בהגיעו לעולם הבא כשמעט מאוד אמונים בידו, מבחין פתאום כמה שרר היה יכול לקבל אילו היה משכיל לאגור מהם עוד ועוד, ומתקיים בו לשון הכתוב (תהלים קכו ה): "הלוך ילך וּבְכֹהֵן".

אילו היה משכיל להכיר בערכם של רבבות היהלומים המתגללים סביבו, היה מקפיד להקשיב היטב לכל ברכה ששומע וחלילה לא להתמיץ אפילו אמן אחת, וזו היא מתקיים בו המשך הכתוב שם: "נושא משך הזרע בוא יבוא ברינה נושא

אלומותיו". כלומר, אותם אמונים שנדמים היו לו בעולם הזה כזרעים קטנים, הם שגרמו לו לבוא ברינה לעולם הבא, ולגלות כיצד הם גדלו ופרחו למול עיניו והפכו לאלומות של תבואה משוכבת ('ספר הפנים' אות לא).

וכבר דרשו רושמי רשומות, כי 'אמן' היא בגימטריה 'יהלום' ('שערי ניסים' - תורה ותפילה, עמ' רפא).

אמן בכרשה

במדרש בפרשתנו נאמרה הלכה: "העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף [=בלבול הדעת], ולימודו רבותינו שאם היה יכול שלא תיטרף דעתו - יענה". רמז להלכה זו נוכל למצוא בלשון הכתוב (כו ה): "וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך", וכדלהלן:

כידוע, ברכת הכהנים נקראת 'אמירה', כלשון הכתוב (במדבר ו כג): "כה תברכו... אמור להם", ולעומת זאת לשון 'ענייה' שייכת לאמן, כלשון הכתוב בפרשתנו "וענו כל העם ואמרו אמן".

לפי זה נוכל לפרש את הכתוב בדרך רמז, שהתנאי ל"וענית" - לעניית הש"ץ אמן אחר הכהנים, הוא "ואמרת לפני ה' אלוקיך" - שיידע שלא תיטרף דעתו מחמת כן, אלא יוכל להמשיך באמירת ברכת הכהנים ובהמשך סדר התפילה (כ"ק אדמו"ר משומרי אמונים זצ"ל, 'אמרי קודש' כי תבא).

כולנו מברכים ברכות השחר בחברותא

מעשה אמונים

סיפור שבועי על אמן ותפילה

אמן במסירות נפש

לשם כך סיכן רבי אלכסנדר זיסקינד את נפשו והתגנב אל הכיכר, אף שידע היטב שאם יגלו אותו הגויים צמאי הדם, מרה תהיה אחריתו.

כך זכה ר' אליעזר, שהברכה שבירך בשיא התעלותו, ברכת 'המקדש שמו בריבים', לא נותרה מיותמת ולא נשארה בלא חתימה.

ר' אליעזר קידש שם שמים באופן מושלם. ה"ד.

(מבוא ל"יסוד ושו"ש העבודה מהד' שפר)

עצרו את ר' אליעזר! השמועה הנוראה עשתה לה כנפיים במהירות וגרמה לעצב רב בקרב תושבי הורודנה. ר' אליעזר היה מן הדמויות היותר מוכרות בעיר, הוא היה מאותם מתי מעט אנשים שתמיד יטו שכם למען זולתם, ללא שיבדקו בציציותיהם. יהודים וכאלה שאינם זכו ממנו תדיר לעזרה וסיוע, ומשכך לא ייפלא כי דבר מעצרו היכה בהלם את כלל תושבי העיירה.

הכל התחיל בשבוע שעבר, ידעו כבר כמה אנשים לספר, ר' אליעזר צעד ברחוב והבחין בבור פתוח. בצעד אופייני הוא מיהר להרים בול עץ גדול שהיה מושלך בצד הדרך, ורץ לעבר הבור כדי לכסותו, לבל ייפלו בו חלילה עוברים ושבים.

אלא שכאשר היה כבר ממש קרוב לבור, עבר לפניו לפתע גוי גדול ומגושם, ובטרם הצליח ר' אליעזר להזהירו, הוא נפל לבור העמוק בקול חבטה. הגוי, כך נראה, מת במקום. קהל רב של יהודים וערלים התאסף מסביב. התמונה שעמדה לפני הייתה נראית מפלילה למדי. בתוך הבור היה הגוי מוטל מת, ועל שפת הבור עמד ר' אליעזר בפנים המומות, אווז בידיו בול עץ. ר' אליעזר החל להסביר לנוכחים את אשר אירע, אולם בינתיים כבר הספיקו כמה מהם לרוץ לבית המשטרה ולדווח לשוטרים על אשר אירע.

ר' אליעזר שחשש מפני הבאות, מיהר לעזוב את השטח למקום מבטחים, עד יעבור זעם, הוא קיווה שעד שימצאוהו יוכל להשיג הוכחות לחפותו. אולם המשטרה כבר חיפשה אחריו ולאחר שבוע הוא נעצר והובא מיד לפני בית המשפט המחוזי. השופטים שלא נחשדו על אהבת ישראל יתירה, מיהרו להרשיעו על סמך עדויות השקר המפלילות שהוצגו בפניהם.

לא הועילו כל השתדלנים, עדי האופי וניסיונות השוחד, ר' אליעזר הורשע בהריגת הגוי וגזר דינו נחרץ לתלייה פומבית בכיכר העיר. ברחבי העיר נערכו עצרות תפילה המוניות לזכותו, אך שערי שמים נעלו. גזר הדין היה סופי ואף נקבע לו מועד לביצוע ביום אידם הקרב של הנוצרים.

הימים שונתרו לביצוע גזר הדין עברו על ר' אליעזר כעיניו מתמשך, במהלכם פקדו את תאו כמה אנשי כמורה בכירים שניסו פעם אחר פעם לפתותו בביטול גזר הדין, אם אך יחליט להמיר את דתו. ר' אליעזר דחה את הצעתם בבזבז. הוא נותר איתן באמונתו עד לרגע האחרון. בהגיע היום התמלאה הכיכר המרכזית בהמון מוסת וצמא דם שהגיע למקום כדי לצפות בהוצאתו של היהודי העקשן להורג.

יהודי העיר הסתגרו בבתיים מאחורי חלונות מוגפים. היטב ידעו הם את הצפוי להתרחש אחר המעמד הצמור, כאשר האספסוף המשוהב יבקש לפרוק את שנאתו

בשכונת היהודים. בין יהודי הורודנה בלטה דמותו הפלאית של הצדיק רבי אלכסנדר זיסקינד זצ"ל, בעל 'יסוד ושו"ש העבודה'. בטרם הובל ר' אליעזר אל הכיכר ההומה, הורשה הצדיק להיכנס לתאו, שם אמר עמו וידידו בדמעות שלישי, והדריכו בהלכות הנוגעות למצוות קידוש ה'.

אחר כך הובל ר' אליעזר אל הכיכר, לבוש בבגדי הנידונים למוות ומלווה בשני שוטרים גברתיים. שוב הוצעה בפניו אותה הצעה ארוה, אך הוא כמובן דחה בנחרצות. עודו אחוז בשרעפי קודש נכרך החבל סביב צווארו, עיניו כוסו ברטייה שחורה.

במרחק לא רב מהגרדום עמדה דמות צנומה, פניה מכוסות היטב. היה זה הצדיק רבי אלכסנדר זיסקינד שבמסירות נפש של ממש דחק עצמו בתוככי תוכו של הקהל העוין.

הס הושלך בקהל כאשר מפי התליין נשמעה השאלה: התרצה לומר משהו טרם מותך? ובמקום תשובה נדעקה מפי של ר' אליעזר הקריאה היהודית הנצחית: שמע ישראל ה' אלוקינו ה' א-ה-ד!!!

בטרם הספיק אי מי להתאושש כבר פתח ר' אליעזר בדביוקת באמירת הברכה שלמד זה מכבר מפי הרב, ברכת קידוש ה'.

מבין קפלי הכיסוי העבה שעטה על עצמו, הביטו עיני הצדיק בריכוז בפניו של ר' אליעזר, ואזניו עקבו בדריכות אחר מילות הברכה שהצלצלו מפי הקדוש. כשסיים ר' אליעזר את הברכה ענה הצדיק מיד בקול רם ובכוונה עצומה - א-מ-ן!

ר' אליעזר - קרבן הציבור - נהרג על קידוש ה'!

מעשהו היה עצום במידה שאינה ניתנת לתיאור! מיתה על קידוש השם היא מדרגה גבוהה שבגבוהות. אולם כדי שיהיה המעשה שלם, נחוצה הייתה עוד מילה קטנה - 'אמן'!

כל יום - תענה בכוונה אמן

מתוך קריאתו של המשגיח הגה"צ רבי שלמה זולבה זצ"ל:

הוקי יקר!

האם הרגשת פעם כשאמרת 'אמן' את התוכן האדיר הנמצא במילה זו?
הן עניית אמן בכוונה טומנת בחובה הצהרת אמונה בכל יסודות היהדות!
השתדל נא לענות אמן בכוונה יתירה, לכל הפחות בחלק מתשעים האמנים שחובה לענות בכל יום!

(עלי שור חב"פ פ"ז)

לקראת יום הדין הבעל"ט, הבה נשתדל להמליך את הקב"ה בכל יום, ע"י עניית אמן בכוונה, ובפרט אחר ברכות השחר המבטאות אמונה בחסדים שעושה עמנו ה' בכל עת.

מאי אמן? א-ל מלך נאמן! (שבת קיט א)

אמן, כי גם אני מאמין.

